ЗМІСТ

Зниклий безвісти військовослужбовець: правовий статус, оголошення померлим та права родини. Судова практика Верховного Суду та стандарти ЄСПЛ

Подивитись анотацію та купити на **jurkniga.ua**

Анотація

Науково-практичний посібник присвячений комплексному дослідженню правового статусу військовослужбовця, який зник безвісти в умовах збройної агресії проти України, а також правових механізмів захисту його особистих і майнових прав та прав членів його сім'ї.

У виданні системно розглянуто положення цивільного, сімейного, військового, адміністративного та кримінального законодавства, що регулюють установлення факту зникнення безвісти, набуття відповідного правового статусу, розшук військовослужбовця, установлення юридично значущих обставин, оголошення особи померлою та правові наслідки такого рішення.

Ключова ідея видання: зникнення військовослужбовця не повинне означати зникнення його прав. Правова невизначеність щодо долі людини має бути врегульована правовими механізмами, які одночасно забезпечують захист особи, її родини й законні інтереси держави.

Видання розраховане на адвокатів, суддів, прокурорів, працівників органів військового управління, органів державної влади та місцевого самоврядування, нотаріусів, правників, науковців, а також членів сімей військовослужбовців, які зникли безвісти.

Р. В. Гайворонський

ЗНИКЛИЙ БЕЗВІСТИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЕЦЬ:

ПРАВОВИЙ СТАТУС, ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛИМ ТА ПРАВА РОДИНИ

Судова практика Верховного Суду та стандарти ЄСПЛ

Науково-практичний посібник

Харків
«Право»
2026

УДК 347.172-057.36(477)(094.8)
Г15

Гайворонський Р. В.

Г15 Зниклий безвісти військовослужбовець : правовий статус, оголошення померлим та права родини : Судова практика Верховного Суду та стандарти ЄСПЛ : наук.-практ. посіб. / Р. В. Гайворонський. – Харків : Право, 2026. – 338 с.

ISBN 978-617-8852-54-2

Науково-практичний посібник присвячений комплексному дослідженню правового статусу військовослужбовця, який зник безвісти в умовах збройної агресії проти України, а також правових механізмів захисту його особистих і майнових прав та прав членів його сім'ї.

У виданні системно розглянуто положення цивільного, сімейного, військового, адміністративного та кримінального законодавства, що регулюють установлення факту зникнення безвісти, набуття відповідного правового статусу, розшук військовослужбовця, установлення юридично значущих обставин, оголошення особи померлою та правові наслідки такого рішення.

Ключова ідея видання: зникнення військовослужбовця не повинне означати зникнення його прав. Правова невизначеність щодо долі людини має бути врегульована правовими механізмами, які одночасно забезпечують захист особи, її родини й законні інтереси держави.

Видання розраховане на адвокатів, суддів, прокурорів, працівників органів військового управління, органів державної влади та місцевого самоврядування, нотаріусів, правників, науковців, а також членів сімей військовослужбовців, які зникли безвісти.

УДК 347.172-057.36(477)(094.8)

© Гайворонський Р. В., 2026
© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2026

ISBN 978-617-8852-54-2

ПЕРЕДМОВА

Війна створює правові ситуації, для яких мирне законодавство часто не має готових і однозначних відповідей. Однією з найскладніших серед них є зникнення безвісти військовослужбовця.

За повідомленням про зникнення людини для її родини фактично починається життя в умовах невизначеності. Немає достовірної відповіді, де перебуває військовослужбовець, чи живий він, чи потрапив у полон, чи перебуває на тимчасово непідконтрольній території, чи загинув. Водночас юридичне життя не зупиняється: виникають питання грошового забезпечення, соціальних гарантій, користування майном, спадкування, сімейного статусу, пенсійного забезпечення та інших прав членів сім'ї.

Саме тут виникає одна з найскладніших правових дилем: **як забезпечити права родини, не перетворивши правову процедуру на передчасне визнання смерті людини, щодо якої ще немає достовірних даних**?

Ця проблема набуває особливої гостроти у випадках зникнення військовослужбовців під час бойових дій та на територіях, де проведення пошукових заходів, встановлення обставин зникнення або отримання офіційної інформації є об'єктивно ускладненим. Окремого правового аналізу потребують випадки зникнення українських військовослужбовців у районі Курської області, оскільки вони демонструють межі застосування існуючих механізмів та породжують питання щодо визначення юридично значущих строків і обставин.

У цьому контексті особливого значення набуває **законопроєкт № 12451**, спрямований на вдосконалення правового регулювання питань оголошення особи померлою. Його поява свідчить про необхідність адаптації цивільно-правових механізмів до реалій тривалої війни. Водночас будь-яка зміна строків та процедур повинна оцінюватися не лише з позиції формального спрощення процедури, а насамперед через призму гарантій прав людини, інтересів родини та необхідності збереження правової визначеності.

Особливість цієї проблематики полягає в тому, що **визнання особи померлою є не просто процедурним рішенням**. Воно породжує

цілу систему юридичних наслідків: відкриття спадщини, зміну майнового статусу, можливість реалізації певних соціальних гарантій, трансформацію сімейних правовідносин та виникнення обов'язку державних органів і інших суб'єктів діяти відповідно до нового юридичного статусу особи.

Тому питання має ставитися ширше: не лише **«коли можна оголосити особу померлою?»**, а й **«яким чином забезпечити права самої зниклої особи та її родини до моменту встановлення достовірної інформації про її долю?»**.

Саме такий підхід покладено в основу цього видання.

Окреме місце у виданні відведено практиці **Верховного Суду**, оскільки саме судова практика дозволяє простежити, як загальні норми цивільного та процесуального законодавства застосовуються до конкретних життєвих ситуацій. Судові рішення дають можливість визначити підходи до доказування факту зникнення, встановлення обставин та дати смерті, визначення належного способу захисту, розгляду заяв про оголошення особи померлою, а також вирішення пов'язаних із цим майнових та сімейних питань.

Не менш важливим є звернення до практики **Європейського суду з прав людини**. Європейські стандарти дозволяють розглядати проблему зникнення людини не лише як питання цивільного статусу, а як комплексну проблему захисту права на життя, поваги до приватного і сімейного життя, права на ефективний засіб юридичного захисту та обов'язку держави забезпечувати належне розслідування обставин зникнення.

Для родини зниклого безвісти військовослужбовця судове рішення – це не абстрактний юридичний документ. За ним стоїть можливість отримати інформацію, реалізувати соціальну гарантію, оформити спадкові права, захистити майно або нарешті отримати юридичну визначеність щодо долі близької людини.

Тому це видання побудовано не лише як теоретичне дослідження. Його завдання – **перетворити складний масив законодавства та судової практики на практичний інструмент правового захисту**.

У виданні послідовно розглядаються правовий статус зниклого безвісти військовослужбовця, порядок встановлення відповідних

юридичних фактів, особливості оголошення особи померлою, доказування, процесуальні питання, майнові та спадкові наслідки, соціальні гарантії, права членів сім'ї, а також механізми судового контролю.

Особлива увага приділяється ситуаціям, коли загальні правила не дають однозначної відповіді. Саме такі випадки становлять найбільшу практичну складність для адвоката, суду та родини.

Важливо також розмежовувати три різні юридичні стани: **зникнення безвісти, установлення факту смерті й оголошення особи померлою**. Вони не є тотожними за своїм правовим змістом і породжують різні юридичні наслідки. Помилка в їх розмежуванні може призвести до неправильного способу захисту, передчасного звернення до суду або неможливості реалізації гарантованого законом права.

Окремим завданням видання є показати, що родина зниклого безвісти не повинна залишатися пасивним учасником процесу. Вона має законні механізми для отримання інформації, звернення до компетентних органів, оформлення передбачених законом виплат, захисту майнових прав та, за необхідності, звернення до суду.

Водночас держава має обов'язок забезпечити належну процедуру встановлення долі зниклої людини, не допускаючи ані безпідставного затягування, ані формального підходу, який може призвести до порушення прав самої особи або її близьких.

Саме баланс цих інтересів – **інтересів зниклої людини, її родини та держави** – є центральною проблемою цього дослідження.

Ця книга адресована насамперед тим, хто щодня стикається з такими справами на практиці: адвокатам, суддям, прокурорам, працівникам органів військового управління, органів соціального захисту, нотаріусам, правозахисникам, науковцям та членам сімей військовослужбовців, які зникли безвісти.

Її головна мета – не просто систематизувати законодавство і судову практику, а сформувати **практичну карту правового захисту**.

Адже за кожною справою про зникнення безвісти стоїть конкретна людина.

І доки немає достовірної інформації про її долю, право повинно не створювати додаткову невизначеність, а навпаки – забезпечувати механізми її подолання.

Зникнення безвісти не означає зникнення прав.

Саме ця формула є вихідною для всього дослідження.

ВСТУП

Повномасштабна збройна агресія проти України породила значну кількість правових ситуацій, у яких традиційні механізми цивільного, сімейного, соціального та військового права виявилися недостатніми для швидкого й ефективного врегулювання суспільних відносин. Однією з найбільш складних проблем стала проблема **зникнення безвісти військовослужбовців**.

Зникнення людини під час бойових дій має особливу юридичну природу. Воно не означає автоматичного встановлення факту смерті, але водночас створює цілий комплекс правових наслідків для самої особи, її сім'ї, військової частини, державних органів, органів соціального захисту, нотаріусів та суду.

Упродовж невизначеного періоду може залишатися невідомим, чи загинула людина, чи перебуває в полоні, чи втратила зв'язок із підрозділом, чи перебуває на тимчасово непідконтрольній території, чи з інших причин не може повідомити про себе. Кожна з цих обставин має різні правові наслідки, а тому ототожнення зникнення безвісти зі смертю є юридично неприпустимим без передбачених законом підстав.

Водночас тривала відсутність достовірної інформації створює для родини не менш серйозну проблему – **стан правової невизначеності**. Члени сім'ї повинні продовжувати утримувати дітей, сплачувати або переоформлювати зобов'язання, користуватися житлом та іншим майном, вирішувати питання соціального забезпечення, отримувати передбачені законом виплати, а в окремих випадках – вирішувати питання спадкування.

Таким чином, перед правовою системою постає подвійне завдання: з одного боку, **не допустити необґрунтованого визнання людини померлою**, а з іншого, – **не залишити її родину без правового механізму захисту на невизначений строк**.

Саме на перетині цих двох завдань формується сучасна проблема правового статусу зниклого безвісти військовослужбовця.

1. Проблема правової невизначеності

Особливістю справ про зникнення безвісти є те, що юридична невизначеність може тривати значний час. Звичайні механізми доказування в таких випадках часто не працюють у повному обсязі. Документи можуть бути відсутні, свідки – недоступні, місце події – перебувати в зоні активних бойових дій або за межами фактичного контролю України, а офіційна інформація може надходити із суттєвою затримкою.

Особливо складними є випадки, коли військовослужбовець зник під час виконання бойового завдання. Для встановлення його подальшої долі можуть бути необхідними матеріали службових перевірок, документи військової частини, відомості з Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, дані органів досудового розслідування, інформація про можливе перебування в полоні, свідчення побратимів та інші докази.

Тому питання про юридичний статус особи не може вирішуватися ізольовано від фактичних обставин її зникнення.

Особливої уваги потребують ситуації, коли військовослужбовець зник на території, щодо якої існують об'єктивні обмеження щодо проведення пошукових заходів та отримання доказової інформації. До таких ситуацій належать, зокрема, випадки зникнення українських військовослужбовців у районі **Курської області Російської Федерації**.

Такі справи демонструють необхідність чіткого визначення того, які саме обставини можуть бути юридично значущими для обчислення строків, встановлення факту смерті та подальшого оголошення особи померлою.

2. Законопроєкт № 12451 і пошук нової моделі правового регулювання

Окреме місце у сучасній дискусії займає **законопроєкт № 12451**, який спрямований на зміну законодавчого регулювання питань оголошення фізичної особи померлою у зв'язку з воєнними діями.

Необхідність законодавчих змін зумовлена тим, що війна створила принципово новий масштаб проблеми. Кількість осіб, доля яких тривалий час залишається невідомою, істотно збільшує навантажен-

ня на державні органи та суди й одночасно підвищує потребу родин у правовій визначеності.

Однак зміна строків або спрощення процедури оголошення особи померлою повинні розглядатися комплексно.

З одного боку, надмірно тривалий період невизначеності може фактично блокувати реалізацію законних прав родини.

З іншого боку, скорочення строків без належного врахування особливостей конкретної ситуації може створити ризик передчасного юридичного припущення смерті особи, яка насправді може перебувати в полоні або з інших причин не мати можливості повідомити про себе.

Тому ключовим питанням є не лише тривалість відповідного строку, а і **якість юридичної процедури, достатність доказів та наявність ефективних гарантій від помилкового рішення**.

3. Зникнення безвісти та оголошення померлим – різні юридичні стани

Однією з принципових позицій цього видання є необхідність чіткого розмежування понять **«зникла безвісти особа»**, **«установлення факту смерті»** та **«оголошення особи померлою»**.

Зникнення безвісти означає відсутність достовірної інформації про місцеперебування людини за відповідних обставин.

Встановлення факту смерті передбачає доведеність юридично значущої обставини – смерті конкретної особи.

Оголошення особи померлою є спеціальним юридичним механізмом, за допомогою якого за наявності передбачених законом умов суд створює юридичний статус, необхідний для реалізації подальших прав та обов'язків.

Ці процедури мають різну правову природу, різні стандарти доказування та різні наслідки. Саме тому практичне застосування законодавства потребує їх послідовного розмежування.

4. Права родини зниклого військовослужбовця

Зникнення військовослужбовця не припиняє автоматично правових зв'язків між ним та членами його сім'ї.

Навпаки, саме після зникнення виникає потреба в особливо ефективному механізмі їх захисту.

До кола відповідних питань належать:
грошове забезпечення військовослужбовця;
соціальні гарантії членів його сім'ї;
пенсійні права;
отримання передбачених законом виплат;
користування житлом та іншим майном;
представництво інтересів зниклої особи;
захист майнових прав;
сімейно-правові наслідки;
спадкування після оголошення особи померлою;
отримання документів та інформації;
судовий захист порушених або невизнаних прав.

При цьому кожне з цих питань має власні юридичні передумови. Неможливо застосувати один універсальний алгоритм до всіх ситуацій.

Саме тому в книзі пропонується розглядати проблему не лише через категорію статусу, а через **конкретне право та конкретний юридичний механізм його реалізації**.

5. Роль Верховного Суду у формуванні єдиної практики

Значна частина складних питань у цій сфері вирішується не лише шляхом прямого застосування законодавчих норм, а й через судову практику.

Верховний Суд поступово формує підходи щодо встановлення юридичних фактів, визначення належного способу судового захисту, оцінки доказів, застосування строків, встановлення дати смерті та правових наслідків оголошення особи померлою.

Судова практика має особливе значення для адвоката, оскільки дозволяє визначити не лише формальну норму закону, а й те, **як ця норма застосовується до конкретних фактичних обставин**.

Тому в цьому виданні судові рішення розглядаються не як додаткова ілюстрація законодавства, а як самостійне джерело практичних правових орієнтирів.

Для кожної ключової правової позиції важливо встановити:

фактичні обставини → правове питання → застосована норма → позиція суду → доказове значення → практичний висновок для адвоката та родини.

Такий підхід дозволяє перетворити судову практику на робочий інструмент.

6. Стандарти Європейського суду з прав людини

Проблема зникнення людини має не лише національний, а й міжнародний вимір.

Практика Європейського суду з прав людини сформувала значний масив правових підходів щодо позитивних обов'язків держави у випадках зникнення людей, ефективності розслідування, права родини отримувати інформацію та необхідності забезпечення ефективних процедур захисту.

Для українських реалій ці стандарти мають особливе значення, оскільки дозволяють оцінювати національні процедури не лише з позиції їх формальної відповідності закону, а й з погляду **реальності та ефективності захисту прав людини**.

Особливо важливим є питання про те, чи отримує родина достатню інформацію про долю зниклого, чи проводяться належні пошукові та слідчі заходи, чи має сім'я доступ до ефективного механізму правового захисту та чи не залишається вона на роки в ситуації фактичної та юридичної невизначеності.

7. Практична мета видання

Ця книга має не лише теоретичне, а насамперед **практичне призначення**.

Її завдання – систематизувати законодавство, законопроєкт № 12451, практику Верховного Суду та стандарти ЄСПЛ і на цій основі запропонувати зрозумілий алгоритм дій для тих, хто представляє інтереси зниклого військовослужбовця або його родини.

Практичний підхід передбачає послідовну відповідь на низку питань.

Який статус має особа?

Які докази підтверджують її зникнення?

Які органи повинні володіти інформацією про її долю?

Які права має сім'я до оголошення особи померлою?

Коли виникають правові підстави для звернення до суду?

Які докази необхідно подати?

Який спосіб судового захисту є належним?

Які юридичні наслідки матиме оголошення особи померлою?

Що робити, якщо після оголошення померлим з'явилася інформація про те, що особа жива?

Відповіді на ці питання повинні формувати цілісну систему, а не набір окремих юридичних порад.

8. Методологія дослідження

У книзі застосовано комплексний підхід до аналізу проблеми. Нормативні положення розглядаються у взаємозв'язку з практикою їх застосування судами та міжнародними стандартами.

Особливе значення має поєднання:

норми закону → фактичної обставини → доказу → юридичного наслідку → способу захисту.

Саме ця модель дозволяє визначити, який документ або доказ необхідний у конкретній ситуації, яке юридичне значення він має та який наступний процесуальний крок повинен бути здійснений.

Такий підхід є особливо важливим у справах про зниклих безвісти військовослужбовців, де доказова база часто є неповною, суперечливою або об'єктивно обмеженою.

9. Основне питання книги

У центрі дослідження перебуває фундаментальне питання:

як забезпечити правову визначеність для родини зниклого безвісти військовослужбовця, не порушивши при цьому права самої зниклої особи?

Відповідь на це питання неможливо звести лише до зміни одного строку чи однієї норми закону.

Необхідна цілісна система, у якій:

зникнення безвісти належним чином фіксується;

пошук особи здійснюється ефективно;

родина отримує необхідну інформацію;

соціальні та майнові права не залишаються без захисту;

суд має достатні процесуальні інструменти;

оголошення померлим здійснюється лише за наявності передбачених законом підстав;

правові наслідки такого рішення є визначеними;

у разі появи особи або нової достовірної інформації існує механізм відновлення її прав.

Саме в цьому полягає сучасне розуміння правового захисту зниклого безвісти військовослужбовця.

Зникнення людини створює невизначеність, але не повинно створювати безправ'я.

Право має забезпечити родині можливість діяти, а державі – обов'язок діяти належним чином. Саме тому дослідження законопроєкту № 12451, національної судової практики та стандартів ЄСПЛ є не лише теоретично актуальним, а й безпосередньо необхідним для формування ефективного механізму захисту прав військовослужбовців, які зникли безвісти, та їхніх родин.

Зміст

Передмова 3
Вступ 7
Зникла людина – не зникли її права.
Ключова формула видання 14

Розділ І
ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ,
ЗНИКЛОГО БЕЗВІСТИ 15
Глава 1. Зникнення військовослужбовця як юридична проблема 15
1.1. Поняття зникнення безвісти 15
1.2. Зникнення під час бойових дій 15
1.3. Зникнення на тимчасово окупованій території 16
1.4. Зникнення внаслідок полону 17
1.5. Зникнення та невідомість щодо долі особи 17
1.6. Чому зникнення безвісти не означає смерть 18
Практичний висновок 19

Глава 2. Особа, зникла безвісти за особливих обставин 20
2.1. Закон України «Про правовий статус осіб,
зниклих безвісти за особливих обставин» 20
2.2. Момент набуття статусу 21
2.3. Єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин 22
2.4. Розшук 22
2.5. Права зниклої особи 23
2.6. Права членів сім'ї 24
2.7. Представництво інтересів зниклої особи 25
Висновок 26

Глава 3. Чотири різні юридичні стани: зникнення,
безвісна відсутність, установлення смерті, оголошення померлим 27
3.1. Статус особи, зниклої безвісти 27
3.2. Визнання особи безвісно відсутньою 28
3.3. Установлення факту смерті 29
3.4. Оголошення особи померлою 29
3.5. Правові наслідки кожного способу 30
3.6. Типова помилка при виборі способу судового захисту 32
Практичний висновок 33

Глава 4. Права сім'ї зниклого військовослужбовця 34
4.1. Право на інформацію 34
4.2. Право на участь у розшуку 36
4.3. Право на отримання документів 37
4.4. Соціальні гарантії 38
4.5. Грошове забезпечення 38
4.6. Пенсійні права 39
4.7. Спадкові права 40
4.8. Право на одноразову грошову допомогу 41
4.9. Житлові й інші соціальні гарантії 42

Глава 5. Правовий статус членів сім'ї до оголошення військовослужбовця померлим 43
5.1. Що родина може отримати без рішення про смерть 44
5.2. Які права потребують установлення юридичного факту 45
5.3. Питання розпоряджання майном 46
5.4. Борги й кредитні зобов'язання 47
5.5. Діти зниклого військовослужбовця 49
5.6. Подружжя 50
5.7. Батьки 51
5.8. Утриманці 52
5.9. Що змінюється після оголошення військовослужбовця померлим 53
Висновок 54

Розділ II
ОГОЛОШЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ПОМЕРЛИМ 56
Глава 6. Стаття 46 цивільного кодексу України 56
6.1. Загальна конструкція оголошення особи померлою 56
6.2. Спеціальні правила воєнного часу 57
6.3. Обставини, що загрожували смертю 58
6.4. Вірогідне припущення смерті 59
6.5. Значення строку 60
6.6. Визначення дня смерті 61
6.7. Правові наслідки оголошення померлим 62
Практичний висновок 63

Глава 7. Законопроєкт № 12451 63
7.1. Передумови появи законопроєкту 63

7.2. Предмет законодавчого регулювання 64
7.3. Запропонована зміна до статті 46 ЦК України 65
7.4. Співвідношення із чинним регулюванням 66
7.5. Проходження законопроєкту 67
7.6. Практичне значення законопроєкту для сімей військовослужбовців 68
7.7. Питання, які потребують урахування при застосуванні нової редакції 69
Правовий висновок 71

Глава 8. Коли саме можна звертатися до суду 72
8.1. Відлік строку 72
8.2. День останньої достовірної інформації 73
8.3. День зникнення 75
8.4. День імовірної загибелі 76
8.5. Закінчення бойових дій 77
8.6. Тимчасова окупація 78
8.7. Полон і невстановлене місцезнаходження 79
8.8. Помилки судів при визначенні початку перебігу строку 81
Доказова формула 83

Розділ III
УСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ЧИ ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛИМ? 84
Глава 9. Два різні процесуальні механізми 84
9.1. Стаття 315 ЦПК України 84
9.2. Стаття 317 ЦПК України 85
9.3. Статті 305–309 ЦПК України 86
9.4. Стаття 46 ЦК України 87
9.5. Коли потрібен достовірний факт смерті 88
9.6. Коли достатньо вірогідного припущення 89
9.7. Чому неправильний вибір способу захисту призводить до відмови 90
Правовий висновок 93

Глава 10. Доказування у справах про оголошення військовослужбовця померлим 94
10.1. Предмет доказування 95
10.2. Належність доказів 95

10.3. Допустимість доказів 96
10.4. Достовірність 97
10.5. Достатність сукупності доказів 97
10.6. Службове розслідування 98
10.7. Рапорт командира 98
10.8. Повідомлення про зникнення 99
10.9. Показання військовослужбовців 99
10.10. Фото-, відео- й електронні докази 100
10.11. Дані розшуку 100
10.12. Інформація з Єдиного реєстру 101
10.13. Документи ТЦК та СП 101
10.14. Медичні й експертні документи 101
10.15. Дані про бойову обстановку 102
Ключовий практичний висновок 103

Розділ IV
ДОКАЗОВИЙ ПАСПОРТ СПРАВИ 104
Глава 11. Матриця доказування 104
11.1. Як читати матрицю доказування 108
11.2. Доказ не повинен підтверджувати більше, ніж він фактично містить 108
11.3. Доказовий ланцюг 108
11.4. Формула доказового паспорта 109

Глава 12. Формула достатності доказів 109
12.1. Один доказ не завжди вирішує справу 110
12.2. Сукупність доказів 110
12.3. Узгодженість доказів 111
12.4. Відсутність альтернативного пояснення 111
12.5. Докази бойової обстановки 112
12.6. Поведінка родини після зникнення 113
12.7. Розшукові заходи 113
12.8. Межі судового припущення 114
Ключова формула 115

Розділ V
ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ 116
Глава 13. Основні правові позиції верховного суду 116
13.1. Постанова від 08.02.2024 у справі № 148/1207/22 116

13.2. Постанова від 28.02.2024 у справі № 506/358/22 117
13.3. Постанова від 13.03.2024 у справі № 204/7924/23 117
13.4. Постанова від 29.04.2026 у справі № 615/129/25 118
13.5. Новітня практика 2026 року 119
13.6. Правова позиція щодо дня смерті 120
13.7. Розмежування встановлення факту смерті
й оголошення померлим 120
13.8. Практичні формули для адвоката 121
Узагальнена правова формула 122

Глава 14. Судова практика 2025–2026 років 123
14.1. Зникнення під час виконання бойового завдання 123
14.2. Зникнення на окупованій території 125
14.3. Відсутність тіла 126
14.4. Наявність непрямих доказів загибелі 126
14.5. Суперечності в документах 127
14.6. Визначення дати смерті 128
14.7. Відмова суду через неправильний спосіб захисту 129
Практична формула 131

Розділ VI
СТАНДАРТИ ЄСПЛ 132
Глава 15. Право на життя та обов'язок держави розслідувати 132
15.1. Стаття 2 Конвенції 132
15.2. Позитивні зобов'язання держави 133
15.3. Ефективне розслідування 134
15.4. Незалежність розслідування 135
15.5. Розумна оперативність 136
15.6. Участь родини 137
15.7. Обов'язок держави надати інформацію 138
Ключова формула 139

Глава 16. Стаття 8 Конвенції та право родини 140
16.1. Сімейне життя 140
16.2. Право родичів знати долю близької людини 141
16.3. Інформаційна невизначеність 142
16.4. Обов'язок держави реагувати на невизначеність 143
16.5. Відсутність інформації як окрема проблема прав людини 144
Ключова формула 147

Глава 17. Стандарти ЄСПЛ щодо зниклих осіб у контексті збройного конфлікту 147
17.1. Зникнення особи як комплексне порушення прав 148
17.2. Обов'язок розшуку 149
17.3. Обов'язок установити долю особи 150
17.4. Обов'язок інформувати родину 151
17.5. Процесуальний аспект статті 2 152
17.6. Взаємозв'язок статей 2, 3 та 8 Конвенції 153
17.7. Застосування практики ЄСПЛ українськими судами 154
Підсумкова правова формула 156

Розділ VII
ПРАВА РОДИНИ ПІСЛЯ ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛИМ 158
Глава 18. Спадщина 158
18.1. Відкриття спадщини 158
18.2. День смерті та його значення 160
18.3. Спадкоємці 161
18.4. Спадкова справа 162
18.5. Майно військовослужбовця 163
18.6. Спір щодо спадкового майна 165
18.7. Відновлення порушених спадкових прав 166
Практична формула 169

Глава 19. Соціальні та грошові гарантії 170
19.1. Пенсія у зв'язку з втратою годувальника 171
19.2. Одноразова грошова допомога 172
19.3. Грошове забезпечення 174
19.4. Належні, але не отримані виплати 175
19.5. Пільги членам сім'ї 176
19.6. Діти військовослужбовця 177
19.7. Інші передбачені законом виплати 178
Ключова формула 181

Глава 20. Майнові й сімейні наслідки 181
20.1. Шлюб 182
20.2. Спадкування 183
20.3. Майно 184
20.4. Банківські рахунки 185
20.5. Кредитні зобов'язання 186

20.6. Виконавче провадження 188
20.7. Податкові наслідки....189
20.8. Реєстраційні дії....190
Ключова формула....193

Розділ VIII
ОСОБЛИВІ СИТУАЦІЇ....195
Глава 21. Військовослужбовець, який зник на окупованій території 195
21.1. Проблема доступу до доказів....196
21.2. Неможливість проведення огляду 197
21.3. Свідчення інших осіб 198
21.4. Фото- й відеоматеріали....200
21.5. Інформація з відкритих джерел 201
21.6. Доказування через сукупність непрямих доказів....203
Ключова формула....206

Глава 22. Зникнення та можливий полон....207
22.1. Чому зникнення не дорівнює загибелі....207
22.2. Перевірка інформації про полон....210
22.3. Взаємодія з органами розшуку 213
22.4. Чи може полон перешкоджати оголошенню померлим 214
22.5. Наслідки встановлення місцезнаходження після рішення суду 217
Ключова формула....221

Глава 23. Якщо після оголошення померлим військовослужбовець знайдений живим 221
23.1. Скасування рішення....222
23.2. Повернення майна....223
23.3. Відновлення прав 225
23.4. Шлюбні й сімейні наслідки....227
23.5. Спадкові наслідки 228
23.6. Поновлення документів....229
23.7. Відновлення соціальних прав 231
Правовий висновок 234

Розділ IX
АДВОКАТСЬКИЙ АЛГОРИТМ....236
Глава 24. Алгоритм «30 днів» 236
Ключова формула....247

Глава 25. Алгоритм «5 питань перед судом».....248
Ключова формула.....257

Розділ X
СУДОВИЙ ДОКУМЕНТ.....259
Глава 26. Структура заяви про оголошення військовослужбовця померлим.....259
26.1. Найменування суду.....259
26.2. Дані заявника.....260
26.3. Заінтересовані особи.....261
26.4. Фактичні обставини.....262
26.5. Обставини зникнення.....263
26.6. Докази.....264
26.7. Правове обґрунтування.....265
26.8. Причини вибору саме оголошення померлим.....265
26.9. Визначення дати смерті.....266
26.10. Прохальна частина.....267
Ключова формула.....271

Глава 27. Типові помилки в судових заявах.....271
27.1. Формулювання «визнати померлим».....272
27.2. Відсутність доказів бойової обстановки.....273
27.3. Неправильне визначення дня смерті.....274
27.4. Змішування факту смерті та припущення смерті.....275
27.5. Недостатня доказова база.....276
27.6. Ігнорування матеріалів розшуку.....277
27.7. Неправильний процесуальний спосіб.....278
Ключова формула.....280

Розділ XI
20 ПРАКТИЧНИХ КЕЙСІВ.....282
Ключова формула.....298

Розділ XII
ПРАКТИЧНІ ДОКУМЕНТИ.....299
Ключова формула.....307

Розділ XIII
ПРАКТИЧНІ ТАБЛИЦІ.....308

Правовий висновок.....326
Післямова 327
Список основних джерел 328

Виробничо-практичне і наукове видання

Гайворонський Руслан Володимирович

ЗНИКЛИЙ БЕЗВІСТИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЕЦЬ:

ПРАВОВИЙ СТАТУС, ОГОЛОШЕННЯ ПОМЕРЛИМ ТА ПРАВА РОДИНИ

Судова практика Верховного Суду та стандарти ЄСПЛ

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 21.10.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 19,6. Обл.-вид. арк. 12. Тираж 100 пр. Зам. № 775

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20
Вебсайт: https://pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79
Вебсайт: https://promart.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025

ЮРКНИГА
від теорії до практики

Перейти на сайт →